

Arne Jon Isachsen

MÅNEDSBREVET

Juni 2008

HVORFOR SPARER KINESERNE SÅ MYE?

Mens amerikanske husholdninger bruker det de tjener – og vel så det – sparer kinesiske om lag en fjerdepart av inntektene. Utbygging av ulike velferdsordninger i Kina vil føre til lavere sparing og økt innenlandsk etterspørsel. Overskuddet i utenriksøkonomien faller. Det gir bedre balanse globalt. Med den eldrebølgen Midtens Rike står overfor, vil en økningen i pensjonsalderen trolig tvinge seg frem.

I 2006 utgjorde realinvesteringene i Kina hele 42 prosent av verdiskapningen i landet. For Kina sett under ett var imidlertid sparingen enda større – ufattelige 50 prosent. Sparing i et land utover egne realinvesteringer vil per definisjon gjenfinnes som et overskudd i handelen med utlandet. For 2006 hadde Kina således et overskudd på driftsbalansen med utlandet på om lag tre hundre milliarder dollar – det største overskuddet for noe land dette året.

Vel halvparten av Kinas befolkning er bønder. De fleste av dem har merket mindre til den økning i inntekt og velstand som befolkningen langs kysten kan glede seg over. Men spare gjør folk, både i byene og på landet. Hvordan kan det ha seg at folk i et så fattig land sparer så mye er vanskelig å forstå. Et forsøk på å fatte skal vi likevel prøve oss på.

Lite offentlig velferd og husholdningene må spare

Mens amerikanske husholdninger de senere år stort sett har brukt det de har tjent – og noen ganger litt mer – har kineserne siden år 2000 spart om lag en fjerdepart av inntektene. Nøysomhet og en kultur for å legge penger til side er én årsak. Manglende offentlige velferdsgoder er en annen.

Ved omlegningen av økonomien i privatkapitalistisk retning ble omfanget av statseid virksomhet trappet kraftig ned. På ti år forsvant 45 millioner jobber – ti ganger Norges befolkning – i slike virksomheter. Men dermed forsvant også ordninger for dekning av utgifter til helse, skole og pensjon som arbeidstakere i slike foretak nøt godt av. Betalinger for velferdsgoder som vi i Norge tar som en selvfølge at det offentlige i hovedsak bestrider, ble den enkelte kinesers ansvar i langt større grad enn tidligere. Mens pasientene betalte en

femtepart av utgifter til helse og sykehus i 1980, er den private andelen av helseutgiftene nå på godt over halvparten. Den enkelte familie må øke egen sparing for bedre å kunne møte fremtidige utgifter til helse. En slik utvikling rammer de fattigste hardest. Forskjellene i samfunnet forsterkes.

Tilsvarende ble utgifter til utdanning i større grad overlatt til familien. Her er imidlertid trenden reversert. Nylig ble det besluttet at utgifter til niårig skole på landet skal dekkes sentralt. Det letter finansieringen for regjeringer på provinsnivå og lenger ned – husk at i Midtens Rike er det fem forvaltningsnivåer (mot to i Norge, stat og kommune, og et halvt et til, fylkeskommunen). Etter planen skal Beijing om et par år også dekke utgifter til skole for barn i byene.

Med innføring av politikken med ettbarns-familien i 1979 – en politikk som egentlig var ment bare å skulle gjelde i én generasjon, men som ble besluttet videreført i 2005 med sikte på å stabilisere befolkningen på 1,6 milliarder – økte behovet for sparing for egen alderdom. I 1997 ble et nasjonalt system for pensjon etablert. Imidlertid er det langt fra snakk om en folketrygd for hele folket – kun et mindretall av dem i aktivt arbeid dekkes av ordningen her.

Økt skatteinntang og god balanse i de statlige finansene

Kina har fått god orden på de offentlige finansene. Slik har det ikke alltid vært. Tidlig på 1990-tallet levte statseide foretak stadig dårligere resultater. Mange av dem ble holdt kunstig i live ved lån fra statseide banker. Dermed sank også inntektene til eieren – den kinesiske stat. Det gav røde tall i offentlige regnskaper. En omlegning av skattesystemet i 1994 rettet opp situasjonen. Andelen av BNP som staten tok inn i form av skatter og avgifter, steg fra 12 prosent i 1993 til vel 20 prosent for 2007. En større andel av midlene går nå til de sentrale myndighetene i Beijing. Regjeringen og den øverste partiledelsen har dermed styrket sin stilling overfor myndigheter på provinsnivå.

For 2007 gikk statsbudsjettet i Kina med et lite overskudd. Med en samlet offentlig gjeld på mindre enn en femtepart av BNP har Kina en statsfinansiell situasjon mange land kan misunne det. Se bare på Japan. Fordi krisen på 1990-tallet i stor grad ble søkt løst ved økende offentlig engasjement, har gjelden på statens hånd der bygget seg opp og er nå på godt over halvannen gang av BNP. Eller Italia der myndighetene må betjene en gjeld som er større enn BNP. Og det til tross for at EUs Stabilitets- og Vekstpakt tilsier at det offentliges bruttogjeld skal holdes under 60 prosent av BNP.

Med de lave pensjonene kinesere har og med relativt få som har krav på dem, er statens pensjonsforpliktelser relativt beskjedne sammenlignet med andre land. For Norge tilsvarende opptjente krav til Folketrygden snaue to ganger BNP. For Kina er det tilsvarende tallet rundt 80 prosent. Dette er i samme størrelses orden som verdien av de om lag 150 store statseide selskapene nå styres av SASAC (State-owned Assets Supervision and Administration Commission), en institusjonell nyskaping fra 2003 hvis oppgave er å effektivisere driften av statsforetak. Målet er en reduksjon til mellom 80 og 100 slike foretak innen 2010. Det vil skje gjennom fusjoner og oppkjøp, og også ved å la selskaper som ikke drives skikkelig, gå konkurs.

Videre er myndighetene opptatt av å få frem 30-40 storselskaper som kan konkurrere bedre med utenlandske selskaper. Merkevarebygging for kinesiske selskaper er også merkevarebygging for Kina. Den jevne kineser får mer å være stolt av.

Har Kina tatt Hydro-modellen i bruk?

For oss nordmenn kan det se ut som om Kina lager sin egen variant av Hydro-modellen, dvs. med staten som dominerende eier i selskaper som drives etter rene forretningsmessige prinsipper. Om statseide foretak i Kina blir mer verdt, vil tyngende forpliktelser til pensjon og annet bli lettere å bære. Med økende aksjeutbytte til eierne får den kinesiske stat et bedre økonomisk grunnlag for å rette opp sosiale skjevheter.

Finansiering av partisjef Hu Jintaos ”harmoniske samfunn”, der hensynet til et renere miljø og en jevnere fordeling skal veie tyngre, kan enklere bringes i orden.

Myndighetene har råd til å bruke mer

I alt bruker myndighetene i Kina kun 3,5 prosent av BNP på utgifter til helse, utdanning, velferd og pensjon. Det tilsvarende tallet for Norge er over 30 prosent. Om man tror på fortsatt god vekst et par tiår fremover, skulle myndighetene i Kina ha råd til noe mer omfattende sosiale ytelser. I samme retning trekker den økende skatteinngangen. Presset fra andre land for å redusere overskuddene på handelsbalansen gjør det også fornuftig for myndighetene å øke den innenlandske etterspørselen ved at staten tar på seg større forpliktelser.

.... men er engstelige for å love mer enn de kan holde

Forsiktighet er imidlertid en dyd. Å love mer enn man kan holde, vil skape misnøye med ledelsen av landet. Resultatet kan bli et mindre stabilt samfunn, jf. utviklingen i Argentina – et av verdens rikeste land ved starten av forrige århundre, bankerott og ustabilt ved inngangen til det nåværende – i ikke liten grad på grunn av politiske løfter som ikke lot seg innfri. Den rådende monopolmakt i Midtens Rike – Det kinesiske kommunistpartiet – vil neppe love mer enn den kan levere. Den demografiske utviklingen i Midtens Rike tilsier også en stor grad av forsiktighet. I dag er det seks arbeidstakere bak hver pensjonist. Om førti år bare to. Fremtidige skatteinntekter blir mindre enn enkle trender tilsier.

Snarere enn å gi bedre betingelser uten noen motytelser, kan f. eks. romsligere pensjoner tenkes innført parallelt med at pensjonsalderen heves. I dagens Kina pensjoneres mannen når han er 60 år, kvinnen når hun er 55 år. En del yrkesgrupper har enda lavere pensjonsalder.

12. Juni 2008

Home Page: <http://home.bi.no/fag87025/>